

og man har opfordret til at bevare dem i fremtiden, men det er vel et spørgsmål, om det er muligt at redde det helhedsbillede, Ebeltoft nu fremviser, og de mange små eksteriører fra det 18. århundredes København er truede. Det vil økonomisk være en meget krævende opgave at standse udviklingen, og selv om man i Ebeltoft kunne bygge en ny bydel uden for den gamle, der fortsat vil kunne bevares efter en istandsættelse, vil det kræve store summer, og i hovedstaden vil den stigende grundværdi måske tvinge til, hvad man eufemistisk kalder en sanering, men rettere bør kaldes en ødelæggelse.

Begge bøgers værdi forøges ved de mange fotografier og planer, der letter orienteringen, og man må håbe, at de ikke skal opfattes som gravtalen over en svunden tid, men som en hjælp til at bevare det værdifulde af fortiden til fremtiden. Det er mærkeligt, at forfatterne ikke er navngivet, skønt de med god grund kan være deres arbejde bekendt.

Helge Søgaard

Holger Munk: Mindets lyse spil. Barndoms minder fra en gård i Sydsjælland omkring århundredskiftet. (Eget forlag). 1972.

Tak og ære til Esther Munk, fordi hun fik den gode ide, at ville fejre hendes mands ottiårsdag ved at bekoste en udvidet udsendelse af hans store og så smukke bog »Mindets lyse spil«, der kom i 1966. Dengang vakte den berettiget interesse, dels som et sjældent smukt bogværk, der fængslede selv den mest kritiske bogven, men endnu mere ved sit ret enestående indhold. Det er fra mangfoldige tidligere værker af dr. phil. Holger Munk en kendt sag, at han er en fortrinlig tegner, som også kan få en

farvepensel til at lystre. Den første udgave bragte mange storartede tegninger af forfatteren selv, følsomme og karakteristiske og sande. Men den nye erindringsbog ligefrem vælder af skønne illustrationer med og uden farve. De viser, hvor oplagt en kunstner Munk er i det store som i det små, og de underbygger alt, hvad han har at fortælle. Sagen er jo den, at Holger Munk er en virkelig skribent. Alle hans lyse barndoms minder er stilistisk velformede, fortalte ligeud og uden refleksioner, man lever med i hjemegnen, hvor medmenneskene og naturens liv går op i en enhed. Under novellens form får man på en gang egshistorie, kulturhistorie, og de mange personlige indtryk viser os videnskabsmanden, der på fast grund fremkalder spor af øvrige slægtsleds liv i arbejdets hverdag. Munks velkendte kunstneriske sans og hans sproglige øre viser, at han er en stor skribent, som læses let og med udelt glæde. Han skriver vort rene danske mål, og han er en humanist af en forbavsende åndelig spændvidde. Smukkere bog om livsudviklingen skal man lede efter i nordisk litteratur. Den er baggrunden for det vægtige forfatterskab, der ligger fra Holger Munks pen. Næppe før er en egshistorie blevet så godt fortalt, svundne tider bliver levende og spændende. Denne skønne bog, der vidner om hvor højt vor bogtrykkerkunst står, er et værdigt bindeled til de andre af Munks historiske arbejder, der står så sikkert i den danske hjemstavnsforskning. *Johannes Lehmann*

Alfred Kaae: Fæster og husbonde i Hammerum herred. (Historisk Samfund for Ringkøbing Amt, 1971). 107 s.

For en stund har Alfred Kaae for-

ladt sine monumentale sognehistorier til fordel for et mere koncentreret emne: en skildring af forholdet mellem bønder og herremænd i Hammerum herred i årene 1689–1751 baseret på herredets tingbøger. Nu er det vestjyske hedeherred ikke et område, man i almindelighed forbinder med hovedgårde; men nogle stykker var der, og selv om de var små, formede deres tilværelse sig alligevel så nogenlunde som den, man finder på dem, der havde tårne og spir. De to væsentligste: Tviskloster og Herningholm er ikke medtaget i behandlingen – simpelt hen fordi de to gårde havde birkeret over deres underliggende gods, og fordi der fra de to birker ikke er bevaret tingbøger.

Kaae har grebet opgaven an på den måde, at han for hvert gods først præsenterer gården og dens ejere i det valgte tidsrum. Derefter følger en række eksempler fra tingbogsindførslerne, der viser bøndernes afgiftsrestancer, selvejernes stilling (de var under idelige angreb på deres ejendomsret til gårdene), syn på gårdene, undvigelse på grund af udskrivning til soldatertjeneste og forskellige andre former for stridigheder mellem bønder og herskab og mellem bønder indbyrdes. Undersøgelsen omfatter også strøgodsere i herredet.

Som så ofte ved tingbogsundersøgelser er det de negative sider af samfundslivet, der træder frem, en endeløs række af besværligheder, overgreb og urimeligheder, som kun kan føre til den konklusion, at bonden i det store og hele førte et jammerligt liv i bestandig kamp mod dem, han var afhængig af, og som skulle være basis for, at han overhovedet kunne være til. Bondens besværligheder kan næppe afvises; men hvordan får man dem afvejet mod den normale, stiltfærdige dagligdag

med det jævne arbejde i årstidernes vekslen? Er det ikke muligt at nå videre, og skal man, hvis det er tilfældet, lade det andet ligge? Måske var de vanskelige forhold virkelig så dominerende, at de var typiske; men så kunne man prøve at konstatere *det* f. eks. ved at tælle gårdene op og se efter, hvor mange af dem, der havde været for retten og hvor ofte og for hvad perioden igennem. Det ville have givet et bidrag til egnens placering i datidens samfundsbillede, og bogen ville have fået en større almen værdi derved.

Nu er den blot blevet endnu en facet i opfattelsen af, hvad tingbøgerne kan give. Men takket være Kaaes fortælleglæde og -talent er det også blevet en læseværdig facet med levende mennesker og sære skæbner. Om det så har været rædselsfuldt at være fæstebonde i Hammerum herred, får være. Man skal nok vare sig for uden videre at slutte det på et sådant materiale.

Desværre må man for en gangs skyld på en lille vignet nær undvære forfatterens fortrinlige tuschtegninger. Han har ikke villet »konstruere«. Til gengæld er der en del fotografier, som imidlertid ikke alle er lige relevante. Som i Hardsyssels Årbog er siderne for store og klummen for bred – linierne er for lange at læse, og så er nogle gamle ord for redskaber og nogle juridiske udtryk ikke oversat. De volder ikke den dygtige lokalhistoriker problemer, men nok en del læsere.

Finn H. Lauridsen

G. Japsen: De nordslesvigske sparekassers historie. (Historisk Samfund for Sønderjylland 1970). 346 s.

Denne store bog er et bestillingsarbejde. Den ældste af de sønderjyske